

IV. Vzdělavací problémy.

O úkolech vyšších škol obchodních.

Reč, pronesená při sjezdu absolventů obchodní akademie v Chrudimi u příležitosti oslavy 25letého trvání tohoto ústavu dne 19. května 1907.

Velectění pánové!

Slavnost dnešní jest pro nás všechny vhodným podnětem, abychom se nespokojili jen rozhledem po úkolech obchodní akademie chrudimskou dosud vykonaných, nýbrž abychom se také zabývali úlohami, které ústavu tomuto a všem podobným pro budoucnost kynou.

Před 35 lety byla založena první česká obchodní akademie — Českoslovanská akademie obchodní v Praze — před 25 lety následovala jí zde v Chrudimi druhá. Podle měřítek věku lidského řekneme: doba dlouhá. Všaktě mi právě cestou sem vyprávěl starší člen sboru profesorského, že už synové bývalých žáků akademie ústav navštěvovati počínají. To by tedy byla už doba dost dlouhá. Ale s hledišť jiných jest čtvrt století věru dobou krátkou. A přec bylo krátké období posledních 25 let dobou velikých, pronikavých proměn celého ústrojí národohospodářského života, změn, které se dotýkaly namnoze přímo strukturních elementů společensko-hospodářských a všude zůstavovaly a zůstávají tak hluboké stopy, že ústavy podobné, jakými jsou obchodní akademie, nemohou zůstatí jimi nedotčeny, tak že se během té doby sám úkol jejich měnil, nároky na ně vznášené se stupňovaly, povinnosti, které jim sama doba ukládá, se zvětšily. To si uvědomiti při podobné jubilejní vzpomínce jest zajisté vhodno a k uvědomění tomu přispěti považuji za svůj úkol dnešní.

Máme-li stručně pověděti, v čem záležela podstata proměn právě dotčených, můžeme říci, že přese všechnu vítěznou tendenci ochránářského sebeuzavírání jednotlivých států nad míru se vzmohl ve všem lidském úkoji potřeb ráz světohospodářský. V té příčině bude nám lišiti věc samu a její prostředky.

Máme-li naznačiti věc, tedy podstatu všem zřejmého světospodářského vzmachu, třeba jest na prvním místě míti na zřeteli, že vzájemné závislosti lidí v různých státech světa se rozmnožují a utužují. Ukojování lidských potřeb národů kulturních jest dnes větší měrou než kdy jindy podmíněno výrobky, které pocházejí z různých částí světa.

I nejde jenom o úkoje potřeb přepychových, naopak právě stále více o úkoj nutných. Opatření důležitých potravin a surovin podmíněno jest přívozem z krajů zámořských, jest podmíněno výrobky nejdodlejších částí světa. Potřebujeme jen uvážit, jak na př. náš průmysl bavlnářský, vlnářský, hedvábnický, tedy vlastně celé textilnictví, nevyjímajíc zcela ani plátenictví, závislým jest na surovinách cizozemských, velkou měrou zámořských. A potraviny! Německo dnes přese všecku dokonalost svého zemědělství vyrábí průměrem právě jen tolik obilí, kolik dostačí pro 9 měsíců, tak že čtvrtinu své spotřeby musí nahraditi odjinud. Anglie dokonce vystačí s obilím doma vyrobeným toliko na třetinu roku, tak že dvěma třetinami celé své spotřeby jest odkázána na přívoz. Avšak to jest jen jedna stránka věci. I mezi sebou jsou národové nejpokročilejší v nejživějších obchodních spojeních. Výroba jejich má speciality, jimž ani vysoké celní přehrady nemaří možnost odbytu.

Než nejde tu jen o takové velkolepé mezinárodní pohyby zboží; ještě jiný před důležitý živel jest podstatnou stránkou mohutného světospodářského rozmachu novověkého. Jest to úvěr. Kapitál stěhuje se ze země do země, hledaje nejlepší výnosy a tvoří, vedle obchodu potravinami, surovinami a fabrikáty, druhé mocné, stále členitější a pevnější pásky mezinárodních závislostí hospodářských. Podle toho, co má v jednotlivém národě převahu, zda zahraniční závazky či pohledávky, můžeme rozdělit všechny národy zeměkoule na národy dlužnické a národy věřitelské. Hledá a nalézali kapitál na různých místech zahraničných uložení, vznikají příslušným zemím ovšem pohledávky na úrocích a dividendách. A ty mohou býti stejně mohutné jako pohledávky nebo dluhy z přívozu a vývozu zboží. To pak je už tuze starý názor, který měl za to, že suma všech styků hospodářských nějakého státu se státy ostatními jest vyjádřena a vyčerpána jeho vývozem a přívozem.

Nakolik potom jde o prostředky, pomocí kterých novověký světospodářský ráz se rozvíjí, nechybíme valně, pravíme-li, že rozvoj ten jest podmíněn a provázen přibýváním kapitalistického rázu všeho života hospodářského. Bylo by arci bludné, kdybychom, mluvíce o vzrůstajícím se kapitalistickým rázu, podle obvyklého tendenčního pojmání utkvívali jednostranně na představách o soustřeďování kapitálů v závodech velkoprámyslových a v rozličných jiných oborech velkopodnikání, kdyby náš obraz měl se omeziti na představu velkých továren a bank, mohutných přístavů a obrovských parolodí, kdyby tato představa nanejvýše ještě se doplnila obrazy o velkých kartelových sdruženích a všemohoucích kořist-

ných trustech. Nikdo by nepochopil pravý ráz naší doby, kdyby nedovedl postřehnouti v hospodářském životě jejím více než rozpínající se nadvládu hmotné síly kapitálové, toliko mocný soustředovací proces hmotných prostředků. Jde ještě o něco jiného: spolu také o dílo ducha! Mezi prostředky světohospodářského rozpínání náleží především vzrůst, zmnožení, stoupání a stupňování podnikatelského ducha, podnikatelské síly, její schopnosti a účinnosti. Ona předpokládá nemalé vědění, vědění knihové a faktové, a na jeho základě jednání, které jest ovládáno podivným smísením obrazotvornosti a chladného výpočtu, odvahy a opatrnosti, takže se v něm zračí osvědčování ducha ve sféře zcela zvláštní a osobitě zvláštním způsobem. Možno to nazvati též obchodním duchem a říci, že on jest duší všeho světohospodářského rozruchu. Nebylo doby, kde by nároky na tohoto ducha obchodního byly tak značné, úkol tak veliký, napínající a zodpovědný, ale též ne doby, kde by se byl takovou měrou osvědčoval jako v nynější.

Bylo by nyní velice vábnou úlohou zobraziti daty, jak ten rostoucí světohospodářský ruch se zračí v přetvořování závodů, daty o zdokonalování komunikací, železnic, loďstva, o rozvoji a vybudování skvělé organizace pošty, telegrafu a telefonu, daty o kapitálech bank, počtu a celkové mohutnosti parních strojů, číslech výroby, těžby uhlí a železa, počtu vřeten a stavů. Přišli bychom však k veliké spoustě cifer, kterou bych vás unavoval. A tak dovolu, že z toho velikého celku vyjmu jen jistý výsek, část pro světohospodářský rys doby obzvláště charakteristickou. Navážeme na něco z věcí nám nejbližších. Jest to rakousko-uherský obchod zahraničný.

Jmenujeme-li v zahraničném obchodě některého státu obratem tohoto zahraničného obchodu sumu, kterou činí cena jeho přívozu a vývozu, tedy můžeme říci, že obrat v rakouském zahraničném obchodě činí nyní něco přes 4 miliardy korun, při čemž ne celé dvě miliardy padají na hodnotu dovozu a něco přes dvě miliardy na hodnotu vývozu tak, že hodnota vývozu převyšuje průměrem asi o 200 milionů hodnotu dovozu. Největší část lidí, kteří nemívají příležitost těmito věcmi se zabývati, mívají představu, že země hospodářsky méně pokročilé mají malý vývoz a velký přívoz a naopak u zemí, které jsou hospodářsky vyvinuté, že se potkáme s velkou převahou vývozu nad dovozem. Představa tato jest naprosto bludná. Vyjímajíc Unii severoamerickou, jejíž postavení z mnoha příčin jest výmínečným, mají státy národohospodářsky nejpokročilejší převahu přívozu nad vývoz. Uvidíme proč.

Přes 4 miliardy korun jakožto suma našeho obratu v obchodě zahra-

ničném zdá se ovšem býti velkým číslem. Jedna miliarda obrátů mezinárodního obchodu netvoří však dnes ani 1% ze sumy všech obrátů v mezinárodním obrátě světovém, činí celkový obrát v mezinárodním obchodě států zeměkoule už daleko přes 100 miliard. Jinými slovy: jakkoli se nepočítáme mezi poslední státy hospodářské, tedy přece celý souhrn našeho obrátu v zahraničním obchodě světovém nečiní ani 4% ze sumy všech obrátů států evropských a vynikajících států amerických a asijských v jejich vzájemném obchodě. A co víc! My nesmíme ani myšlenky připustiti, že by se nám v nejbližší době přebytek vývozu, který doposud máme, bez současných jiných změn ztratil. Teprve nyní po těch velikých a zajímavých vyšetřeních, které vykonalo naše ministerstvo financí, aby zjistilo mezinárodní platební bilanci Rakousko-Uherska, jsme s to učiniti si obraz do podrobností jasnější o celé naší národohospodářské situaci naproti Evropě i tomu mimoevropskému světu, který má nějaký světohospodářský význam.

Všichni víme ovšem, že veliká suma našich, t. j. rakouských a uherských státních dlužních úpisů, akcií, prioritních obligací, zástavních listů a jiných podobných dluhopisů nalézá se v rukou ciziny. Pro konec století XIX. jest počítáno asi tak, že se nalézá v rukou ciziny za 9809 milionů K státních dlužních úpisů, prioritních obligací, železničních akcií a jiných papírů rakousko-uherských a z toho připadá: 6808 mil. K na rakouské, 2935 mil. K na uherské a zbytek 66 mil. K na bosenské. Z celé sumy skoro desetimiliardové nalézá se v rukou Německa 4653 mil. K, Francie 3270 milionů K, Holandska 647 mil. K, Anglie 356 mil. K, Belgie 242 mil. K. Z této sumy našich závazků — závazků celého celního území naproti cizině — platí Rakousko-Uhersko ročně asi 335 mil. K úroků a dividend do ciziny. Když ráčíte srovnati, jak jsme pravili, že asi o 200 mil. K průměrem posledních let byla hodnota vývozu větší než dovozu, je zřejmo, že celým přebytkem vývozu nedovedeme a nemůžeme zaplatiti své závazky dividendové a úrokové. Rozdíl musí se doháněti celou řadou věcí jiných. Jsou to příjmy, plynoucí z provozování plavby a z průvozu železničního Rakouskem. Tato položka činí sama 38 mil. K. Příslušníci cizích států mají u nás lákadla v lázních a Alpách, kde zanechávají ročně na 47 mil. K a dokonce vystěhovalci, ti živí svědkové mezer a nedostatků našeho hospodářského života, zejména vystěhovalci z Uher a ze Slovácka, posílají ročně do vlasti asi 21 mil. K. Dále ovšem také shledáme, že během posledních desíti let obchod s cennými papíry ročně způsobuje pohledávku průměrnou 77 mil. K, kterážto položka jest však dosti choulostivou,

poněvadž vývozem cenných papírů, vývozem dlužních papírů vzrůstá výše pohledávek úrokových, které za námi má cizina. Máme ovšem tu útěchu, že náš vývoz cenných papírů už postupně klesá, že jsme stále menší měrou odkázáni na pomoc kapitálu zahraničního, leč dosud jsme a ještě nějaký čas budeme říši mezinárodně zadluženou a dotud musíme míti přebytky vývozu zboží.

Porovnejme nyní poměry naše s anglickými! Těžko bývá představití si prostému člověku, že by Anglie více přivážela nežli vyváží. A přec Anglie přivezla v letech 1893—1897 průměrem zboží různého — hlavně surovin a potravin — za 144 mil. liber st. více než vyvezla. V letech 1898 až 1902 difference tato činí dokonce 178 mil. liber st. ročně. Z toho již vidíte rozdíl, jaký jest mezi Rakouskem a zemí národohospodářsky v Evropě nejpřednější. Jak ona hradí svůj pro naše měřítko ohromný deficit v zahraničním obchodě? Právě opačně nežli my. V roce 1896—1902 přijímala Anglie ročně na 96 mil. lib. st. úroků ze svých kapitálů do ciziny zapůjčených a dividend ze svých úroků a podnikatelských zisků ze svých závodů v cizině na 100 mil. lib. st., t. j. skoro 2400 mil. K, mnohem více, nežli venkonce rakousko-uherský roční vývoz zboží v posledních letech. K tomu přistupují její ohromné zisky z obstarávání plavby pro různé národy, které se takměř rovnají příjmu ze zahraničních uložení kapitálu. Vezměme Francii! Francie nemá tohoto velikého národohospodářského rozruchu a rozmachu, jakým dnes vyniká Německo. Francie má dnes spíše podobu zámožného města, ve kterém jest mnoho lidí, kteří mají možnost činiti větší vklady do spořitelny. Ona je značnou měrou státem rentistů jako Nizozemsko. Francie má dnes v cizině zapůjčeno a uloženo na 30.000 mil. fr. V jediném Rusku na 10.000 mil. fr., z čehož jest asi 8000 mil. fr. v státních papírech. Mimo to má umístěno v Belgii 600 mil. fr., v Anglii 900 mil. fr., ve Švýcarsku 1000 mil. fr. Z celých 30 miliard v cizině uložených připadá 995 mil. fr. na obchodní podniky, 2185 mil. na pozemkovou držbu, 551 mil. na banky a pojišťovny, 4544 mil. na železnice, 3631 mil. na podniky báňské a hutnické, 461 mil. na plavební podniky a 16.553 mil. fr. na státní půjčky. Její přebytek přívozu ovšem v poslední době se zmenšuje. V letech 1883—1887 činil průměrem 1040 mil. fr., v letech 1898—1902 již jen průměrem 485 mil. fr. Ona tedy musí již menší část přívozu zboží do země hraditi úrokovými a dividendovými příjmy z kapitálů svých v cizině uložených, čehož příčinou není ve Francii ani tak vzrost průmyslu, jako spíše pokrok v rolnictví, jenž způsobuje, že není potřebným tak silný přívoz potravin. Německo, které před 30 a 40 lety bylo

v podobném poměru jako dnes my, má nyní dle stavu v letech 1900—1904 roční přívoz 6126 mil. M. a vývoz 4904 mil. M, tedy více přívozu o 1222 mil. M. Ale za to při vši opatrnosti odhaduje se, že Německo má na 16 miliard M investováno jen v cizozemských cenných papírech. K tomu sluší připočítati, co má v cizině uloženo v podnicích obchodních, pojišťovných, bankách, továrnách, a to jak ve vlastních koloniích, tak i v jiných zemích. I bylo počítáno, že v té příčině r. 1904 mimo Evropu bylo investováno německého kapitálu na 8—9 miliard M, v závodech německo-říšských podnikatelů v Rakousko-Uhersku na 1500 milionů M. Toto zřizování německých podniků v Rakousku způsobují celní opatření. Čím více se těžuje cly dovoz tovarů z Německa, tím více zřizuje se závodů německých zde: celý horský věnec, který přiléhá k Německu, jest obsazen závody, které tu zřídili němečtí fabrikanti, aby nemusili platiti vysoké clo z fabrikátů.

Takto si tedy stojí tři tak vynikající státní Anglie, Francie a Německo na rozdíl od nás.

U nás záleží udržení rovnováhy hospodářské naproti zahraničnímu světu na tom, aby se mohly závazky do ciziny uhrážovati především vývozem. V uvedených pokročilejších státech není ani myslitelné, aby velký přebytek vývozu šel paralelně s hospodářským vývojem; to je dnes možno jenom v soustátí severoamerickém, kde současně s rozvojem zemědělství, přebytky vývozní poskytujícího, vzrůstá se průmysl a není nepoměrných starých břemen dluhových z válek a vydržování vojsk atp. To potrvá tak dlouho, dokud Unie nepocítí následky houstnutí obyvatelstva, které jí zabráni dobývat tak veliká množství plodin pro vývoz, zvláště anaf nebude moci spoléhat na původní úrodnost půdy, její přirozenou plodnost, která se nyní vykořisťuje.

Jak se během času vyvinula ta stránka mezinárodních vztahů hospodářských, která souvisí s pohyby kapitálovými, dá se stopovati i na bursách, jak se tam množí počet zahraničních papírů, které jsou tam znamenány. Ve Frankfurtě r. 1833 bylo znamenáno pouze několik málo mimoněmeckých státních papírů. R. 1854 z cizích železničních papírů jen akcie dvou italských železnic. R. 1894 bylo znamenáno již 416 cizích papírů, ze kterých bylo asi 126 státních dlužních úpisů, 69 železničních amerických a 113 železničních jiných států, 32 akcie transportních ústavů, 10 akcií bank atd. Průběhem let 1894—1902 emise papírů německých dotýkaly se sumou 12.941 mil. M domácích podniků a sumou 3789 mil. M zahraničních podniků.

To všechno nevyčerpává ovšem nikterak, ani jako pouhý příklad, skutečnost, kterou jsem naznačil jako velký světo hospodářský ruch, jest to pouhý pohled na jeho jednu stránku, ovšem stránku význačnou. Mohlo by se ostatně mnohému zdáti, že největší část obrátů hospodářských se uskutečňuje vlastně v zahraničním obchodě, v přívoze a vývoze zboží a hnutí kapitálovém. A přece nikoliv! Dovolte, abych připomenul, že v jediném Clearinghousu v Londýně, kde se konečně navzájem odúčtují pohledávky 26 bank z obchodu šekového, dokud nedošly již vyrovnání u menších bankéřů, do roka se vyrovná 6000 milionů liber st. a naprosto největší část těch sum pochází z vnitrozemského obchodu. Nejsme arci s to, abychom sumy všech obrátů, jež se udají ve všem hospodářském styku příslušníků státních mezi sebou pomocí koupí, prodejů, výplat mzdy a úroků, převodů kapitálových a pod., udali číselně i jen s tou přibližnou pravděpodobností, s jakou to můžeme udati pro obchod zahraniční. Ale tolik lze tvrditi, že zahraniční obchod zahrnuje toliko menší část obrátů celého hospodářského života jednotlivého státu.

Bylo by zase poutavo ukázat, že při tom všem mocném a rostoucím hnutí nikterak není nutno, aby hynul menší a malý živnostník, aby krněl malý zemědělec. Ty velké světo hospodářské skutečnosti ukládají jim jen jisté přizpůsobení a to nejenom pokrokem technickým, na př. větší specialisací, nýbrž v první řadě tím, co jsem nazval duchem podnikavosti. Každý z nich, kdo chce obstáti, musí měrou stále větší býti proniknut obchodním duchem. My ostatně můžeme k tomu poukázat, kterak v kruzích malo živnostenských a rolnických také u nás pocituje se tato nutnost a kterak s tím souvisí nejen vývoj školství a jiných pomůcek odborného vzdělání, nýbrž také ony stále mocnější organisace úvěrní, nákupní i obytové, zejména ovšem u zemědělců. Musíme na tyto družstevní organisace hleděti spolu jako na jisté druhy škol, kde se pro budoucí a těžší úkol po stránce obchodnické vyškoluje celá generace, aby v nových poměrech snáze obstála. Bylo by neméně poutavé vylíčiti, že přese všechny šum velkých čísel, přese všechnu tu moc kapitálu není o nějakém nutném zbědačení velkých mas dělnictva řeči. Pomocí svépomocných organisací, ochranného zákonodárství a sociálních opatření, jako na př. velké soustavy pojišťování dělnického, tato široká vrstva svoji životní míru povznáší, hmotně i kulturně stoupá, nejpatrněji ve státech, kde hospodářský vývoj vylíčený je na svých dosavadních vrcholcích. Je pravda, vězí to v kapitalistickém rázu poměrů, že počet podnikatelů v jistých oborech průmyslu a obchodu může býti poměrně menší, než tam, kde vládnou výhradně

formy maloživuostenské. Leč není pouhým chlácholením, pravíme-li, že jest bludem zmalomocňujícím, má-li se za to, že za dnešních poměrů úspěch jednotlivcův jest tak říkajíc předurčen jeho pouze hmotnou silou kapitálovou. Máme-li my naproti naznačeným zjevům jednu neklamnou útěchu, pak jest to útěcha ta, že nepřestává samočinný sociální vzestup. Co to znamená? Velice často v pesimistických náladách tvrdívá se, že přestala doba, kdy jednotlivec může se povznést k něčemu lepšímu silou ducha, dovedností a pílí. Tato doba nepřestala. To byl pouhý pesimismus, těžký sen jisté doby, když vznikem a vzrostem továren některé maloživnosti přicházely do tísně. Ještě dosud a uprostřed zvukných demokracických hesel stále nově se tvoří a má všecku čáku a živou možnost aristokracie ducha. Ještě jsme nevyšli z poměrů, které dopouštějí jednotlivci jen zbraněmi ducha se povznést k nejvyšším společenským posicím. Ještě jest to duch ve světě hospodářském, duch podnikavosti, duch předvídatvého vědění a na vědění i rozhledu založených koncepcí, který rozhoduje a udává ton. Ten jest strůjce a vládce všeho toho světohopodářského hnutí, strůjce a vládce v té říši, kde národ svojí hospodářskou mocí se upevňuje uprostřed národů jiných a z ní čerpá podmínky lepší budoucnosti. Duch ten ovládá milionové pohyby zboží a kapitálu a způsobuje, že přes dočasné krise a často obrovské ztráty se udržuje nadvláda a vliv zemí a v průběhu doby stále stoupá.

Ať jdou příslušníci národa jako podnikatelé, závodní úředníci a dělníci nově zakládaných závodů do ciziny, ať z kontorů velkých bank a dopravních závodů řídí spojení s cizinou, lze v tom všude hru ducha stopovati, rozhodování, které se opírá o velké rozhledy, o důkladné vědění. Rozdíl, který panuje dnes, pokud se týče řídicích osobností ve výrobě a obchodě proti dřívějším dobám, jest úplně podoben tomu, který platí dnes ve válčnictví proti válčnictví dob dřívějších. Dříve rozhodovala ve válce síla, odvaha a smělost jednotlivců — jako válka je dnes methematický výpočet, velice přesný kalkul různých sil a prostředků, tak jest i velké podnikání v širé oblasti světové nejenom dílem obrazotvornosti a odvahy, ale spolu opatrného, vše přesně zvažujícího výpočtu a vždycky spolu velkého odborného vědění. A ještě něco je pro nás, syny malého národa, nadmíru cenným, povznášejícím a povzbuzujícím. Mnozí lidé se ani nedovedou zhostiti myšlenky, že velký světohopodářský rozvoj, tento shon za ziskem, který hledají lidé všude i v zámoří, že to jest vše pouhá hra jednotlivceckých zisťných snah a pudů. Ale tomu dávno není tak! Vzmach světohopodářský není jen hrou zisťných velkokapitalistických pudů, že-

noucích se po penězích, v něm uplatňují se dnes podnětově a regulativně i snahy národnostní. Vidíme-li, jak velké bankovní závody anglické neb německé se kartelují a dohodují, usilující o účelné uložení peněz v cizině ve prospěch zemí domácích, jak takové i jiné velké asociace pracují pro jisté »Svůj k svému« ve světovém hospodářství, aby vystěhování přebytků kapitálových do ciziny zabezpečovalo své užítky příslušníkům vlastní země a tím její moci a blahobytu, nalézáme v tom analogie a opory pro své snažení. Ale není ani na tom dosti. Volají na př. hlasově v říši, jakou jest Německo, která rozpíná se po hospodářské světovládě: Politika a zákonodárství mají míti o to péči, aby kapitál německý v cizině uložený zůstával ve službě potřeb a prospěchů německého lidu. Toť hotové »Svůj k svému« v ruchu světohospodářském.

Všechno toto a takové hnutí má ovšem své reflexe i na vnitřní hospodářský život států. Intenzivní proud světohospodářský strhuje s sebou všechen hospodářský život v jednotlivých státech a stupňuje též stále nároky na podnikatelskou schopnost a dovednost. Tak i v Rakousku, kde přece nezůstaneme také při nynějším stavu. Jdeť tu nyní o přechod k postavení světohospodářsky aktivnímu, ve které má znenáhla se obrátit naše dosud převahou pasivní postavení, pasivní aspoň po stránce pohybů kapitálových. Naše pasivum v zahraniční bilanci úrokové musí pomalu se zmenšovat. Tak požadavek zvýšené podnikatelské zdatnosti stává se i zde úkolem tím naléhavějším, čím více jest péče a úsilí vynaložiti, abychom dospěli k podobným posicím, v jakých se nalézají pokročilejší státové. Nevím arci, jaké politické osudy říši naši čekají. Zůstane-li Rakousko-Uhersko hospodářsky aspoň v dosavadní míře pohromadě nebo se ještě více rozdělí. Tak či onak nás čeká doba přechodní, kde přestaneme býti státem, jenž potřebuje kapitálů cizích. Přejde doba, anebo řekněme správněji, nemáme-li zůstatí vyloučeni z obvyklé dráhy postupu, musí přijíti doba, kdy znenáhla domácí kapitál dostačí, kdy konečně vrátí se i domácí obligace v cizině umístěné. Ten proces prodělalo i Německo. Doba přechodu jest velmi napínavá, když přestávají přebytky vývozu zboží a přechází se ve stav aktivné zahraničné bilance úrokové a dividendové. To u nás ještě nebude ani zítra, ani pozítří — ale takový jest směr všeho pokroku národohospodářského. Vymknouti se z něho, znamenalo by úpadek v podruží jiných, úpadek v podruží hospodářské, za nímž jde podruží politické. Tedy vážná, velká doba, jež vyžaduje nejen silných duchů vůdčích, ale spolu celé armády lidí věděním, technickými schopnostmi i hospodářskými vlastnostmi silných. Že v přípravě k takovým

cílům má také obchodní školství, v něm tudíž — a snad především — obchodní akademie, svou vážnou úlohu, kdož může o tom pochybovati?

Ptáme-li se pak zvláště my, má-li národ náš v této světohospodářské muzice své postavení, svou notu, svůj nástroj a svou moc, dlužno říci, že ano, řekněme však raději, že bude míti, nebo ještě raději: musí míti. Musí míti proto činnou účast v tomto přetváření, neb kdo tu nebude činným, bude lehkou smeten. Bez této aktivní účasti byli bychom, i když ne zrovna vyhubeni, přece v jistém podruží i kulturně umrtvujícím snáze udrženi, my národ, jehož už div nevyhubili a jehož historie ve století XIX. není než historií vymanění z poroby. My víme, co zbylo po díle germanisace XVIII. století. Vlastně bychom ani neměli říci, že to, co po něm zbylo, bylo národem. Měli bychom říci, že to byla početná služebná kasta, kterou se nepodařilo poněmčiti, ne proto, že by v ní bylo bývalo silné uvědomění národní — to rozdmýchali teprve buditelé, nýbrž proto, že byla jazyková setrvačnost její tak silná, že se nemohla přizpůsobovati jazyku vládnoucích tříd, kterým jazyk lidu nebyl prostředkem kulturním, ale prostě nutným dorozumívacím. Jsou vždycky jisté vrstvy, u kterých nejmúsilovnější práce odnárodňovací nenese ovoce, poněvadž není faktické možnosti, aby se přizpůsobily odnárodňovací snaze vlád neb panujících tříd. Taková kasta služebná, to byl před sto lety náš ubohý lid, který pozbyl už takměř všech svých vlastních prostředků vzdělávacích. Jeho řeči mluvily s ním úřady a třídy panující jen jako nevyhnutelným prostředkem dorozumívacím, nikoli kulturním. I kdybychom ve své denní starosti a úzkosti o osudy svého lidu byli dosud náchylni k obavám, to přece musíme s radostí cítiti, jak veliké, historicky přepamatné nastaly od těch dob s námi změny. A Vám mladým, kteří jste často nespokojeni, bych to snad pověděl a připomenul, jakými nadějemi jsme naplněni my, kteří jsme aspoň kus toho děje přetvořovacího ještě prožili a sami prodělali, a tedy lépe než Vy známe jeho těžkosti. My viděli uzrávati ovoce nové samostatné kultury české. My také dychtivým zrakem to sledujeme, jak ponenáhlu narůstají národu nové třídy, ty třídy, které jako v každém jiném z novověkých národů jsou vlastně representanty, nositeli pokroku v oboru kultury, techniky a podnikatelských úkolů. Dokud budou se jiní národové uplatňovati a vzdmáhati na základě těch veřejných řádů, na nichž dosud všecka evropská společnost spočívá, ani nám nejsou možny cesty jiné. S toho hlediště to pokládáme za správný a nadějný zjev, že dílo národního našeho obrození jest také dílem společenské rekonstrukce, a přejeme si, aby pokračovalo a aby také z českého národa vycházeli lidé,

kterí reprezentují sílu a moc hospodářskou, aby také v něm pěstěny byly všechny ony silné vlastnosti ducha, pomocí kterých se tyto třídy tvoří.

Náš úkol, když máme mít aktivní účast na světohospodářském ruchu a sice náš specifický úkol národní, je národohospodářské dovršení našeho obrození, abychom dovedli hospodářsky zmohutněti a státi na vlastních nohou. Proto těžce neseme, že ustavičně ještě český člověk houfně stěhuje se do dalekých končin a do cizích služeb. Jak by vypadala česká národní posice, kdyby se byl jeden milion lidí, o který náš národ přišel v posledních 30—40 letech vystěhováním z vlastní jeho jazykové oblasti, mohl udržeti na domácí půdě. Pravím výslovně: kdyby byl mohl. Takové ztráty nebyly by možny při jiném ruchu hospodářském! V tom směru třeba mnoho doháněti a to čím dříve, tím lépe.

V tomto doháněcím díle musí býti stupňován úkol obchodního vzdělání a tedy i zvláště obchodních akademií, při čemž bude jenom článkem jistého soustavného celku práce obrozovací. Pociťujeme-li ve své povaze národní nějaký nedostatek, musíme zařízenými vhodnými pečovateli o jeho odstranění. Kdyby tkvěla v samé naší povaze národní nenáchylnost k podnikání, bylo by s námi zle. Zdárný rozmach umělecký, literární a vědecký by nás ještě nespasil. Ale naše nedostatečná energie podnikatelská na štěstí není zděděná, nýbrž vypěstěná okolnostmi, tradicemi našeho života a může býti odčiněna. Jest třeba pěstovati smysl pro vlastnosti k podnikavosti potřebné již od školy obecné a měšťanské, i musí pěstěti to jíti stále dál do škol vyšších. Pro školy tyto roste potěšitelné porozumění. Snahy příslušné dojíti mají svého vyvršení zřízením vysoké školy obchodní při pražské vysoké škole technické a práce příslušné pokročily tak, že máme důvodnou naději, že k tomu brzy dojde.

Spolu však bude nutno pečovat o to, aby dorost náš obchodní nezůstával za pecí, aby rovnou ze školy ihned si nesedal někam na podřízené služební místečko. Bude potřebí více odvahy, která hledá zdokonalení na místech, kde vanou osvěžující vánky čilého počínu podnikatelského, kde živé příklady se staví před oči, kde celá prostředí dýší duchem iniciativy a samoodpovědnosti bystrých průkopníků života hospodářského. Bude potřebí našemu dorostu prostředí podobných vyhledávati také jinde, v cizině. Bude potřebí, aby nejlepší lidé, nejlepší hlavy z našeho technického i obchodnického dorostu mohly přicházet více na ta místa, kde duch podnikatelský kvete a se rozvíjí, aby se ho nassáli vědomou snahou a přinesli ho zpět domů jako ovlážující rosu na nivy našeho hospodářského života.

I k tomu v národě našem podává se nyní všem, kdož dovedou se

vzchopiti a nad všední pohodlné dráhy povznést, pomocných prostředků, podpor mravních i hmotných. Potkali se toto snažení se zdarem, vnese do národa více porozumění pro jeho národohospodářské úkoly, než může vnést sebe více a přesvědčivější domluva nás národohospodářských učitelů, kteří tyto úkoly už dávno hlásáme.

Jsem tedy toho dalek, ukládati jenom obchodnímu školství a pak jeho i pro budoucnost nejdůležitějším článkům, obchodním akademiím, veliký ten úkol. Jen část jeho, jen zdárné a účinné uzákladění v mladých myslích. A tím se vracím k obchodní akademii chrudimské.

Obchodní akademie chrudimská, která dokončuje letos 25 let své zdarem požehnané činnosti, má v uvedených směrech své platné zásluhy a tudíž zasluhuje naší vděčnosti za své blahodárné působení. V tom směru mám osobně jako inspektor ústavu z důvěrného styku s učiteli a z poznání výsledků u žáků i já dojmy příjemné. Naší nadějí tedy jest, že život náš přece jen se vzdám a nemusím podotýkati, že v tom díle učiliště jako jsou akademie obchodní — povedeme-li své věci správně — musí hájiti svůj primát jako články soustavného celku. V tom smyslu a směru musím tedy prositi profesorský sbor, aby tuto budoucnost, aby velký její úkol, aby poslání, které ústav jemu svěřený má ve službě cílů národa, nikdy neztrácel s očí, a aby z vědomého konání jeho plynulo do duší posluchačů plodné povzbuzení a osvěžení. A ještě slovo k Vám mladým, k žákům, ústavu. Nebudu vám lichotiti. Vy jste ovšem nadějí národa. Jakou však měrou ta naděje se splní, nezávisí na různých vnějších okolnostech životních, nezávisí na laciných projevech nadšení, to závisí na jediném — a tím jediným jest práce. Ta práce, kterou snad dosud někdy pocítujete jako tyranství a třeba požadavek šosáctví, jejíž tajemnou moc teprve pozdní věk nám odkrývá, když naučil nás v plném dosahu chápati, že ona jest prvním požehnáním života!

Vysoké učení obchodní.

(Obzor národohospodářský, Praha 1907.)

Během asi třiceti let rozvětvilo, rozčlenilo a rozhojnilo se naše obchodní školství nemálo. S plnou opravdovostí lze tvrditi, že i v této příčině život náš národní vykazuje uspokojivý pokrok. K šesti obchodním akademiím pro mužské žactvo a k nejnověji zřízené ženské druží se dnes v Čechách i na Moravě už nemalý počet dvoutřídních škol obchodních i některých